

Oponentský posudok
na doktorskú dizertáciu Mgr. Martina Švantnera
„Přesvědčivost a znaky: sémiotika a rétorika jako komplementární discipliny“

Brian Massumi uvádza svoj predhovor k vlastnému prekladu Deleuzových a Guattariho *Tisíc plošín* do angličtiny vetou, že je to „kniha, ktorá hovorí o mnohých veciach“ a „nie je ľahké zistiť, ako k nej prístupit“. Po prečítaní nadštandardne rozsiahlej dizertačnej práce Mgr. Martina Švantnera (241 strán, ktoré sú určite viac než „normované“) sa natíska podobný úvod: je to dizertácia o mnohých veciach: nielen tých, čo sú vymenované ako jej „kľúčové slová“: rétorika (zrejme nedopatrením dokonca 2x), semiotika, sofistika, Lyotard, Vitanza, Nietzsche, Peirce, Deleuze, ale celkom isto aj ďalších, prinajmenšom týchto: znak, semióza, Platón, Prótagorás, Gorgiás, de Saussure, semiológia, persúázia, figúra, Eco, Derrida, pragmatika, pragmatizmus, faneroskopia, abdukcia, ak mám uviesť len tie, ktoré sú v širokom zábere dizertácie „prvoplánové“. A, samozrejme, Deleuze a Guattari, takže zároveň – a nielen preto, že títo dvaja autorovi „hrdinovia“ završujú jeho púť labyrintom predloženého textu – sa ponúka aj insinuácia, že práve ich štýl písania by mohol byť jedným z tých, ktoré autora zvädzajú. No jeho text nie je (a zrejme ani nechce celkom byť) deleuzovský (alebo len borgesovský, hoci aj Borges je v pozadí), pretože celkom isto chce byť aj „neosofistický“ či „neopragmatistický“ (neopeirceovský) popri tom, že celkom vedome sa hlási k normám akademického písania, súc si vedomý povahy svojej kompozície a figurácie. V každom prípade dizertant predložil text, ktorý je nadštandardný aj svojím obsahom (celkom dobre by pri inej kon-figurácii vystačil aj na 2 dizertácie): je to text polytematický, mnohovrstevný, bohato rozvetvený viacerými smermi, avšak vystavaný s dôslednosťou učenca, ktorý vie, čo chce povedať a takisto vie, na čom má svoje úsilie založiť. Aj preto je dizertácia M. Švantnera popretkávaná a popodkladaná nadštandardným poznámkovým aparátom, priamymi citáciami i relevantnými referenciami na úctyhodný záber preštudovanej literatúre ku všetkým témam a podtémam, ktorými sa zaoberá. Miestami jeho dokumentačná poctivosť a usilovnosť hraničí s redundanciou, no celkovo predstavujú jeho poznámky pod čiarou jeho „druhý hlas“, ktorým funkčne dopĺňa ten prvý v hlavnom texte.

Hlavná myšlienková línia, ktorú dizertant v práci sleduje, je jasná, presvedčivo artikulovaná a dôsledne dodržiavaná. Vychádza z hlavnej hypotézy, ktorou je tvrdenie o komplementarite rétoriky a semiotiky ako disciplín, ktoré vo vzájomnej „synergii“ nielenže zásadne prehlbujú obraz o človeku, teda rekonfigurujú antropologické myslenie, ale majú zásadný význam pre filozofiu ako takú. Samotná hypotéza nie je nič nové, no dizertant veľmi podrobne, a podľa môjho názoru aj veľmi správne, na príklade gréckych sofistov, ale i Sokrata a napokon aj samotného Platóna, Aristotela, stoikov i stredovekých scholastikov, Nietzscheho a Lyotarda ukazuje, ako rétorika bola a je imanentná

filozofii napriek tomu, že z nej bola vďaka dominancii platonizmu vytláčaná. Zároveň ukazuje, ako rétorika obsahuje semiotiku. Takisto znovu na príklade Platóna, Aristotela, ale najmä Augustína, Johna Poincota, Johna Locka, de Saussura, Peirca, Foucaulta, Derridu a Deleuza ukazuje, ako je semiotika imanentná filozofii napriek tomu, že dominantné filozofické smery v dejinách sa konfigurovali podľa iných kategórií než je kategória znaku či proces semiózy. Napokon dizertant „doťahuje“ svoju hlavnú argumentačnú líniu v prospech nového ustanovenia „jednoty“ medzi rétorikou, semiotikou a filozofiou (aj antropológiou) svojimi analýzami súčasných príspevkov U. Eca a anglo-amerických semiotikov T. A. Sebeoka, J. Deelyho i ďalších interpretov Peirca (T. L. Shorta, V. Colapietra, J. J. Liszku ai.). Nie je jednoduché nestratiť sa vo vlastnom labyrinte, ktorý dizertant vyprodukoval, čo sa mu aj darí, až pár výnimiek, z ktorých za dôležitejšiu pokladám stratu pôvodného problému presvedčivosti (persuázie) – v spleti iných otázok rozhodne prestal byť hlavným.

Kým v 1. časti dizertácie je autorov „rétorický obrat“ vo filozofii a antropológii vystavaný na obnove myšlienok a prístupov sofistiky, ktorú rehabilituje, v 2. časti je semiotický obrat vystavaný na „objave“ a renesancii Ch. S. Peirca, resp. širšie, súčasný „pragmatistický obrat“ vo filozofii prezentuje oba tieto obraty, rétorický aj semiotický, pretože filozofia pragmatizmu – ako dizertant znovu správne a podrobne ukazuje – nadväzuje v mnohom na antických sofistov a Nietzscheho, ba v postave Peirca ako zakladateľa pragmatizmu aj na Aristotela či stredovekých scholastikov. Analýzy a argumentácie M. Švantnera sú aj v tejto časti minuciózne a zasvätené, až na niekoľko detailov, kde hovorí o pragmatizme všeobecnejšie, najmä tam, kde stotožňuje pragmatizmus s Peircovým falibilizmom či „pragmaticizmom“ (s. 157 a n.). Tak, ako je podľa autora semiotika pluralistická, je aj pragmatizmus ako filozofia pluralistický a všetky jeho varianty (klasické i neo-) spája nanajvýš wittgensteinovská „rodinná príbuznosť“. Takisto je diferencovaný vzťah pragmatistov k metafyzike (napr. Rorty kritizoval Deweyho ako metafyzika), takže interpretácie Deelyho, ktoré autor preberá (napr. s. 145) nie sú najšťastnejšie. Nemožno paušálne tvrdiť, že pragmatizmus je antimetafyzický a že klasickí či súčasní pragmatisti nepoznali/nepoznajú antickú koncepciu, len novovekú. Takisto nie je pravda, že Dewey bol členom Metafyzického klubu na Harvarde (ale je pravda, že bol členom Metafyzického klubu na Johns Hopkins University, keď tam učil Peirce) a že James a Dewey odmietali Peircov falibilizmus (s. 159). Prinajmenšom o Deweym to neplatí, ktorý bol rovnako antikarteziáncom ako Peirce (nepresnosť na s. 160). Takisto citát z Dewey (s. 192) nesvedčí o tom, že Dewey bol platonista, ako to aj dizertant ďalej koriguje Deweyho názorom na sofistov ako humanistov (ibid.). I keď to nie je predmetom dizertácie, poznámka na okraj: Deweyho sociálna a politická filozofia praktikovala rétorický rozmer filozofie viac než ktokoľvek iný, a to celkom úspešne, ba dokonca aj Deweyho metafyzika (v jeho hlavnom diele *Skúsenosť a príroda*, 1925) zahŕňa komunikáciu ako jeden z podstatných ontologických pojmov. K týmto pripomienkam ešte poznámka k dvom termínom, ktoré dizertant používa: 1. „pragmatik“ a „pragmatický“ v kontexte filozofie sa v súčasnosti nahrádza

termínmi „pragmatista“ a „pragmatistický“ (aj v angl. „pragmatist“ namiesto „pragmatic“), najmä kvôli prevencii pred vulgarizáciou; 2. anglicizmus „antifoundationalism“ je možné v texte nahradiť českými (i slovenskými) ekvivalentami „antifundacionismus“, „antifundacionistický“ (antifundacionizmus, antifundacionistický), ktoré už existujú.

Dizertácia Mgr. M. Švantnera je nadštandardná aj úrovňou svojho vypracovania, z hľadiska domácej českej (i slovenskej) filozofie je kvalitným príspevkom k analýze viacerých otázok, predovšetkým k hlavnej otázke vzťahu rétoriky a semiotiky, ďalej k interpretácii sofistiky i pragmatizmu, k prehĺbeniu znalosti o Peircovej filozofii. Nedostatky z formálnej stránky sú zanedbateľné (niekoľko preklepov a nepresností v menách citovaných autorov a číslovanie strán v obsahu práce). Po náležitých autorských a redakčných úpravách (napr. istej redukcii poznámok) je možné, aby rukopis bol vydaný aj knižne, čo odporúčam.

***Záver:** Doktorská dizertácia Mgr. Martina Švantnera veľmi dobre a kvalitne napĺňa kritériá kladené na tento druh akademických prác, ba ich aj presahuje, a preto ju jednoznačne odporúčam na obhajobu, na základe ktorej navrhujem udeliť jej autorovi titul „PhD“ v príslušnom odbore.*

Bratislava, 26. 8. 2013.



Prof. PhDr. Emil Višňovský, PhD.,

Filozofická fakulta Univerzity Komenského a Slovenská akadémia vied, Bratislava, SR